

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ

ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱՆՈՒՄԲԸ

Տարագրութեան մէջ, գոյութեան պայքարի դիրքերում, ազգային ինքնապաշտպանութեան գորաւոր գէնքերից մէկն էլ, անկասկած, հայ երգն է: Երգը իբրեւ ոգեւորող ու բարձրացնող, համադրող ու գոգող ոյժ: Թափանցելով հասարակութեան բոլոր խւերի մէջ, մտնելով ընտանիքից ներս, բայն դնելով մարդկանց հոգիներում՝ երգը ազգային զգացմունքի ջերմութեամբ համակում է ժողովրդի սիրտը եւ հայկական ցան ու ցիր բեկորները կապում միացնում է ազգային ամբողջութեան հետ: Մանաւանդ հաւաքական ստեղծագործութեան արգասիքը հանդիսացող ժողովրդական երգը, որի զւարթ լելէները կենարար աւելի պէս թարմացնում ու կենդանացնում են գաղութահայութեան ուծանալու վտանգին ենթակայ միտքն ու հոգին:

Հակառակ դրան, հայ երգի դաստիարակող ու կազմակերպող դերի վերա մեր մէջ, դժբախտաբար, լուրջ ուշադրութիւն չէ դարձած: Եթէ դպրոցը, տպագրական խօսքը, որոշ չափով նաեւ մարզական գործը քիչ-շատ համբալին հոգածութեան առարկայ դարձած են, երգը, ինչպէս եւ բնմն ու նըկարչութիւնը, բոլորովին լքւած, գրեթէ ամբողջովին թողնւած է անհատական նախաձեռնութեան: Արտասահմանում գոյութիւն չունի եւ ոչ մի հրատարակչական ձեռնարկ, որ նպատակ դրած լինէր հայերէն երգի հրատարակութիւնը: Եթէ չհաշւենք մի քանի

դպրոցական կամ եկեղեցական խմբեր, գոյութիւն չունի եւ ո՛չ մի երաժշտական կամ երգեցիկ խումբ, որի կազմութեան կամ ապահովութեան մէջ մասնակցէր որեւէ հաւաքական ոյժ: Հայ մշակույթի պաշտպանութեամբ հետաքրքրւող ո՛չ մէկ կազմակերպութիւն, մէջը լինելով եւ Համազգայինը, Հ. Կ. Խաչն ու Բարեգործականը, որեւէ ծգրագրւած աշխատանք չունեն՝ ստուարելու համար հայ երգի տարածման ու ժողովրդականացման:

Վերջին 10-15 տարւայ ընթացքում, արտասահմանի հայաբնակ շատ վայրերում, մէկից աւելի երգչախմբեր են ծնունդ առել. ոմանք կարճատեւ կեանքից յետոյ մեռել են, ուրիշներ շարունակում են գործել աւելի կամ պակաս յաջողութեամբ, չենք յիշում, սակայն, մէկ հատիկ լուրջ դէպք, որ այդ խմբերից մէկն ու մէկը հասարակական կազմակերպւած աշխատանքի արդիւնք լինէր. միշտ գործի նախաձեռնութիւնն ու ղեկավարութիւնը բխել է անհատ երաժշտականներից: Մի Մեհրապեան կամ Սրանձոնեան Ամերիկայում, մի կանաչեան Սիւրիայում, մի կառվարենց Ֆրանստանում, մի Նազարեան Եգիպտոսում, վերջապէս, մի Սաֆո Յակոբեան, մի Վ. Սարգսեան, Ա. Պարբեան կամ Ալէմշահ Ֆրանսայում - սրբանք եւ սրանց նման ուրիշներ սոսկ անհատներ են, որ անհմարին, կարելի է ասել, հերոսական գոռոզութիւններով սպասաւորում են հայ երգի ու երա-

ՓԱՐԻԶԻ «ՄԻՓԱՆ» ԵՐԶԱՆՈՒՄԻՍԸ

ժըշտութեան աստածուհուն: Եթէ այսօր հայ երգն ու նւագը այսօր տարածւած են գաղութահայերի զանգւածներին մէջ, միայն ա՛յս մարդկանց քափած անձնական նիւթերն ենք պարտական: Եւ անհրաժեշտ է, որ զոնք մեր Լսնրային կարծիքի արտայայտիչ մամուլը խնամքով գործարանով արձանագրէ այդ գաղափարական անհատների աշխատանքն ու տւած օգուտը:

Այս անգամ մենք կուգե՛նք մի քանի խօսք ասել Փարիզի «Սիփան» երգչախումբի մասին. որի հիմնադիր եւ ղեկավար Սաֆօ Յակոբեանի մեկնումովը դէպի Հարաւային Ամերիկա փակւեց Երա գործունէութեան առաջին շրջանը եւ սկսեց նորը, Ա. Պարբեռեանի ղեկավարութեան տակ:

12 տարի առաջ, 1923-ին, հիմնեց «Սիփան» երգչախումբը: Սաֆօ Յակոբեանը նոր էր եկել Փարիզ եւ ինչպէս շատ տարագիրներ, աշխատում էր գործարանում: Կոմիտասի աշակերտ, ներշնչւած մեծ արեւստագէտի օրինակով, գործարանի ծանր մրնոյրտում էլ նա կարողացաւ վառ պահել իր ուսուցչից ժառանգած անշէջ հուրը եւ հետըզհետէ իր շուրջ համախմբելով իր նման երիտասարդ աշխատաւորներ՝ հիմք դրեց «Սիփան» երգչախմբի: Փարիզի գաղութը դեռ նոր էր կազմուում. մարդկանց հոգիներում տակաւին մղկտում էր չգոցւած վէրքեր: «Սիփան»-ը դարձաւ նրանց համար յուսատու մի շող, որ հանդէսների բեմերից տարածեց գաղթական տաղաւորները, տարագիր հոգիներից ներս, Հայաստանի լեռների ու դաշտերի շունչը փոխադրեց Սէնի եզերները, Արագածի ու Սիլվանի ջրերի կարկաչը, հայրենիքի արեւն ու ժպիտը, ապրելու եւ յաղթելու տենչը ներշնչեց շարած բազմութիւններին:

«Սիփան»-ի յաջողութեան գլխաւոր պայմանը եղաւ այն, որ նա «բարձր» արեւստի յետեւից չընկաւ: Թէկուզ եւ

Փարիզում, հայ զանգւածի հոգին դեռ պարզ էր ու նահապետական. «Սիփան»ը կարողացաւ հասկանալ ու խօսել այդ հոգուն մատչելի ենչիւններով: Ու հետըզհետէ, խիստ համեստ սահմաններում սկսւած փոքրիկ զորքը մեծացաւ, տաբանեց, դարձաւ ժողովրդական եւ կատարեալագործեց լայնօրով ու խորօրով: Դոյն իսկ դուրս եկաւ հայկական շրջանակից, հայ երգը հասցնելով նաեւ փրանսացիներին. որոնք ջերմապէս սիրեցին ու գնահատեցին մեր արեւստի գեղեցկութիւնները: Վերջին տարիները երգչախումբը օժտւեց նաեւ նուրբ ճաշակով պատրաստւած ազգային հագուստներով, որոնք մեծապէս նպաստեցին նրա ժողովրդականացման յաջողութեան: Այն անվերապահ ջերմ համակերպումը, որ հասարակութիւնը ցոյց տուեց «Սիփան»-ի ձեռնարկներին, այն զբոսարք ու խանդավառ մրնոյրտը, որ տիրական էր միշտ խմբի հանդէսներում, միւս կողմից «Սիփան»-ի բազմաթիւ յաջող հանդէսները, մանաւանդ, Կոմիտասին նւիրած խանդավառ համերգը, և «Անուշ»-ի փետր. 2-ի, փայտուն բեմադրութիւնը ապացոյց են, որ րափւած նիւթերը եւ նւրբական ու բարոյական գոհողութիւններն ապարդիւն չեն անցել:

Այժմ, երբ «Սիփան»-ի 12 տարւայ կեանքը այլեւս պատմութիւն է, աւելի հեշտ է նկատել նրա կատարած գործի կարեւորութիւնը: Եթէ այսօր հայ երգը այնքա՛ն տարածւած է Փարիզի եւ արարածների 20-25 հազարնոց հայ գաղութի մէջ, եթէ քուրբերէն երգերը գրեթէ իսպառ վտարւած են հայ տներից, եթէ այնքա՛ն երիտասարդներ եւ օրիորդներ իրենց զգացմունքները այսօր արտայայտում են հայերէն երգով, հայ երգի ժողովրդականացման այս գործում, անկասկած, առաջին տեղը պատկանում է «Սիփան»-ին:

Այս տեսակէտից, բոլոր համեմատու-

թիւներն, անշուշտ, պահելով, Սաֆո Յակոբեանը շարունակողն է իր տա-
ղանդաւոր հայրենակից Քրիստափոր
Կարա-Մուրզայի գործի: Կարա-Մուր-
զան առաջինը եղաւ, որ ազգային ու
ժողովրդական երգը կովկասում դարձ-
րեց ընտանիքի ու հանրային հաւա-
քայքների սեփականութիւն եւ մանա-
պարհ բաց արաւ Կովկասների հա-

մար: «Սիփան» նոյն դերը կատարեց,
աւելի համեստ պայմաններում, փարի-
զանայ գաղութի մէջ: Յուսանք, որ իր
կեանքի նոր շրջանում էլ «Սիփան»-ը կը
շարունակէ իր հիմնադրի աւանդու-
թիւններն ու նպատակները եւ կը մնայ
ժողովրդական լայն զանգւածների սի-
րելին:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ԵՒ ԵԱՎՈՐՈՎԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Օգոստոս 18-ին, Բուլգարահայ գա-
ղութը ժողովրդական ջերմ խանդավա-
ռութեամբ հանդէսներ կատարեց հայ
մեծանուն յեղափոխական Քր. Միֆա-
յէլեանի մահուան երեսմամբակի եւ բուլ-
գար նշանաւոր բանաստեղծ Փէիւ Եա-
վորովի արձանի բացման առթիւ: Ար-
ձանը, գործ արձանագործ Գ. Ահարոն-
եանի, կառուցած է հայերի նախաձեռ-
նութեամբ եւ հաւաքած միջոցներով:

Եւալորովը նշանաւոր է իր «Արմենի»
(Հայերը) ոտանաւորով, որ եթէ հայե-
րի համար Բանգ է իր բովանդակու-
թեամբ, բուլգար գրականութեան մէջ
յաշտնի է, որպէս գեղարւեստական մե-
ծաբծէք գործ, բուլգար բանաստեղծու-
թեան գոհարներէից մէկը: Առաջ եմք բե-
րում այդ ոտանաւորը բանաստեղծ Ար-
մէն Սեւանի Թարգմանութեամբ:

ՀԱՅԵՐ

Հալածւածներ Բշւառ, չնչին բեկորներ՝
ժողովուրդի մ'արի, այսօր նահատակ,
Ահաբեկ ու գերի մօր մը զաւակներ,
Զոհեր՝ անհունօրէն վսեմ քաջութեան,
Հայրենիքէն հեռու օտար երկնի տակ,
Հիւժած, գումատ, հաւաքած տուն մը խաբխուլ,
Կըմպեն, ու իրենց կարիւնի սիրտը՝ վէրքէն.
Կերգեն, ինչպէս երգն՝ արցունքին ընդմէջէն:

Անոնք կերգեն. կուգեն մոռնալ՝ հարբելով՝
Հին տառապանքն ու ցաւերը այսօրւան,
Յիշատակը խեղդել հրաշունջ գիւնիով,
Քրքնացընել հոգին ջախջախ կրծքին տակ,
Կուգեն՝ հակած գանկերուն մէջ անհետի
Տառապագին պատկերն անոր մայրական.
Կուգեն անոր օգնութեան կանչը վերջին
Ա՛յլ չը լսել, մոռացութեան մէջ գիւնով:
Հօտ մը՝ ինչպէս գազանէ մը հալածւած,